

Харитонов Євген Олегович

*д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений діяч науки та техніки України, зав. кафедрою цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ САМОСТІЙНОЇ ПРАЦІ АСПІРАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ

Останнім часом проблематика, пов'язана з модернізацією навчання та самонавчання у вищих навчальних закладах, оптимізацією та інтенсифікацією навчання, набуває усе більшої актуальності, надто у зв'язку з інтеграційними процесами, що відбуваються у сучасному світі. Разом із тим, у вітчизняних ВНЗ залишається недостатньо «пропрацьованою» з методичного погляду низка питань забезпечення активізації самостійної праці тих, хто навчається, і це зумовлює доцільність окремого дослідження згаданих питань.

Почати дослідження доцільно з кількох термінологічних уточнень.

По-перше, варто звернути увагу на некоректність вживання позначення «самостійна робота», котрий, власне, є перекладом з російської «самостоятельная работа (студентов / аспирантов)». Але, якщо російською мовою можна сказати, наприклад, «работать с литературой», то українською – «робити з літературою» «робити в Інтернеті» і т.д. неможливо, можна лише «працювати». Тому і йтися має саме про «самостійну працю» тих, хто навчається.

По-друге, для зручності викладу матеріалу, очевидно, доцільно обрати термін, котрий, маючи властивості універсальності, міг би замінити окремі, конкретні позначення: «студенти», «аспіранти», «магістранти», «ад'юнкти» тощо. Це зумовлено тим, що, на відміну, від колишньої концепції навчання, перелічені та інші групи тепер фактично віднесені до категорії «студентів», а відтак і має йтися про самостійну працю у процесі навчання не лише студентів, а й усього подібного загалу. Аби не відволікатися тут на тривалі пошуки згаданого спеціального терміну і не ускладнювати виклад матеріалу складною конструкцією «особа, яка навчається», будемо, поки що, послуговуватися позначенням «суб'єкт навчання». Тим більше, що це дає можливість загострити увагу на активній діяльності студентів, аспірантів тощо, котрі є і мають бути саме активними учасниками навчального процесу.

Що стосується власне організації самостійної праці суб'єктів навчання, то головною методологічною проблемою, на мій погляд, тут є подолання психологічних бар'єрів як суб'єктів навчання, так і адміністрації ВНЗ, оскільки і першим, і другим значною мірою властивий синдром «побоювання перевантаження і тяжіння до мінімізації матеріалу та зусиль для засвоєння».

Результатом існування такого синдрому, зокрема, є досить поширене прагнення студентів (особливо молодших курсів) отримати «надиктований» матеріал, аби потім мати можливість при підготовці до тестів, заліків, іспитів тощо обмежитись використанням лише власного конспекту. На старших курсах згадане прагнення зменшується, однак прагнення «мінімізації матеріалу та зусиль для його засвоєння» часто-густо залишається.

Цьому не в останню чергу, як на мою думку, сприяє збережена ще з радянської доби 70-80-х років минулого століття хибна теза про «перевантаженість» школярів та студентів обсягами навчального матеріалу, домашніх завдань. І в той час, поки у всьому цивілізованому світі зростали обсяг навчального матеріалу та інтенсивність його засвоєння, у Радянському Союзі школярі та їхні батьки розчулено слухали пісні, де йшлося про те, що «Нагружать все больше нас стали почему-то // Нынче в школе первый класс вроде института...» та лякалися: «То ли еще будет!» У тодішній радянській вищій школі ретельно вираховували, скільки сторінок можна давати студентам для прочитання самостійно і ретельно сліdkували, щоб загальна кількість не перевищувала встановленої межі.

У підсумку, країна отримувала фахівців, багато з яких не прочитали жодної з книг, що були віднесені до, так званої, «Додаткової літератури», обмежившись, у кращому разі, побіжним ознайомленням з 30-50 сторінок їхнього тексту. Цього, можливо, було достатньо для технічних спеціальностей, але для гуманітарних наук (знання з яких і без того не дотягували до рівня колишніх класичних гімназій) це стало, як на мене, справжньою «гуманітарною катастрофою». Хоча увійти в одну й ту саму річку, як відомо, неможливо, але, схоже, повторити ту саму помилку цілком вдається. Більш того, на мою думку, саме це зараз і відбувається, коли пропонується точно визначати сторінки книги, яку має прочитати студент у процесі самостійної праці над темами курсу. Якщо цю тенденцію здолати не вдасться, то знову виникає перспектива підготовки фахівців з «фрагментарного» права.

Думаю, вихід полягає у реальній, а не декларованій довірі до кожного суб'єкту навчання, сподіванні, що він має бажання навчатися і навчитися, усвідомлюючи при цьому необхідність самостійної наполегливої праці, аби стати фахівцем.

Така пропозиція може здатися дещо ідеалістичною. Але ще більш ідеалістичним є сподівання навчити самостійній праці людину, не даючи їй можливості працювати самостійно, перетворюючи її, фактично, з суб'єкту у «об'єкт навчання».

Інша річ, що можна і слід полегшувати самостійне навчання, створюючи інноваційні навчальні та навчально-методичні посібники, орієнтовані на

забезпечення суб'єкта навчання ефективною методикою пошуку необхідної інформації та її засвоєння. Такі посібники мають бути компактними, підготовані кваліфікованими авторами, і обов'язково регулярно оновлюватися та бути наявними у бібліотеках ВНЗ. Остання вимога загострює питання фінансового забезпечення самостійної праці суб'єктів навчання, оскільки перевидання посібників вимагає коштів, які, напевно, чи готові додатково витратити згадані суб'єкти, а тим більше не повинні витратити автори. Ігнорування цієї проблеми, відкладення вирішення цього питання взагалі може звести нанівець саму ідею ефективної самостійної праці, на яких би методологічних засадах вона не ґрунтувалася.

Харитонова Олена Іванівна

*д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедрою права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ І НЕДОСТАТНЬОЇ ОРИГІНАЛЬНОСТІ ТВОРУ

Поміж актуальних проблем, які необхідно вирішити у процесі модернізації освітнього процесу в нашій державі, слід назвати науковий (академічний) плагіат, що є не лише етичною проблемою, але й порушенням прав інтелектуальної власності права добросовісних авторів.

Власне, у цій галузі виникає кілька загальних і специфічних галузевих проблем, поміж яких, на мою думку, найважливішими є загальні проблеми: 1) визначення сутності академічного плагіату; 2) розмежування плагіату та суміжних явищ (зокрема, «недостатньої оригінальності твору», а також специфічна галузева проблема юриспруденції: оцінка придатності загальних критеріїв оцінки академічного плагіату та оригінальності творів у галузі правових наук.

Загальні засади захисту авторських прав від плагіату визначено у Законі України «Про авторське право і суміжні права». У Законі закріплено визначення плагіату, передбачено способи захисту порушених майнових та немайнових прав, однак не виділено окремі види плагіату.

Відповідно до ч. 6 ст. 69 Закону «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. академічний плагіат – це оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження